

Jac. P. Thijssse, *Duinbehouder-avant-la-lettre*

HENK WIJKHUISEN

Dit jaar is het vijftig jaar geleden dat Jac. P. Thijssse overleed op zijn evacuatieadres in Overveen; een reden voor tal van activiteiten in dit "Thijssse-jaar", waaronder excursies, artikelen en een symposium over natuurstudie in Nederland.

Ofschoon Thijssse van alle markten thuis was, is hij toch vooral één van de eerste duinbiologen geweest. Door zijn domicilie te kiezen nabij de Bloemendaalse duinen en zijn verblijf gedurende enkele jaren op Texel, heeft Thijssse een schat aan informatie nagelaten over de toestand van de duinen in de eerste decennia van deze eeuw.

Toen het gezin Thijssse in november 1902 van Amsterdam naar Bloemendaal verhuisde, kon nog niemand vermoeden wat voor vruchtbare ontwikkeling dit zou betekenen voor de natuurstudie in het algemeen en de duinen in het bijzonder. Vanuit zijn villa "Binnenduyn", midden in het Bloemendaalse Bos, ondernam Thijssse talloze tochten door de toen nog voor publiek afgesloten duinen van Bloemendaal. Door zijn goede relaties met de duineigenaren had hij vrijwel overal toegang. Zijn vriendschap met Adolphe Burdet, één van de eerste vogelfotografen in ons land, verleende hem toegang tot de uitgestrekte Bloemendaalse duinen van de familie Borski-van der Vliet. Burdet was getrouwd met een telg uit dit geslacht en woonde op het buiten Lindenheuvel waar Thijssse vaak te gast was. Hier genoten zij van de nieuwste films en foto's die Burdet had gemaakt en die gebruikt werden in de talloze publikaties van de hand van Thijssse.

Bloemendaal als inspiratie

Eenmaal in Bloemendaal werd Thijssse geïnspireerd door zijn nieuwe omgeving. Bloemendaal, een dorp nabij Haarlem, lag in de binnenduyn-

zoom en werd omgeven door landgoederen en duinen. Eeuwenlang hadden tal van puissant rijke kooplieden en regenten uit Amsterdam in deze regio buitenplaatsen aangelegd. Vanaf de Gouden Eeuw verschenen aan de westzijde van het toenmalige Wijkmeer omvangrijke zomerresidenties, die aanvankelijk in Barok werden opgetrokken. Later schreef de mode meer grilligheid voor en ontstonden landgoederen in de Engelse Landschapsstijl. Op loopafstand van Thijssse's huis lagen meer dan twintig landgoederen en daarachter strekten zich zeewaarts honderden hektaren maagdelijk duingebied uit. Kortom, een regio die al eeuwenlang dichters en kunstschilders had geïnspireerd door haar schoonheid, zou ook voor de natuurstudie een bron van inspiratie worden voor mensen als Van Eeden, Strijbos, Burdet en Thijssse, die in Zuid-Kennemerland de basis hebben gelegd voor de moderne natuurstudie en -bescherming. Vast staat dat Thijssse's bijzondere gaven om anderen bij de natuur te betrekken hier tot volle ontwikkeling kwamen. Voor Thijssse begon de natuur rondom zijn huis, wat hij in zijn boeken en krantenartikelen op de voor hem zo kenmerkende wijze kon beschrijven. Zijn pennevruchten kwamen tot stand op zijn studeerkamer. In zijn beroemdste boek, het Vogeljaar, beschrijft hij hoe op nog geen vijf meter afstand de vinken, tjiftjafjes en merels een nest bouwden. En op deze zelfde plek werd in 1906 het startsein gegeven tot de succesvolle Verkade-albums met de uitgave van het album "Lente". Zoals Jan Wolkers dit voorjaar zei speelden in de eerste decennia voor veel mensen slechts twee boeken een rol, de Bijbel en de Verkade-albums.

De Bloemendaalse duinen

Zowel in zijn boeken als in zijn artikelen in De Levende Natuur heeft Thijssse enorm veel gepubliceerd wat betrekking had op de Bloemendaalse duinen. De duinen tussen grofweg Zandvoort en IJmuiden behoorden enkele families toe, die in de negentiende eeuw aan hun rijkdom uiting gaven door zoveel mogelijk onroerend goed op te kopen. Behalve een enkele keuterboertje die vooral zijn ongeluk in deze woesternij mocht beproeven, dienden de duinen slechts één doel, de herenjacht. Wandelen, laat staan natuurbeleving was voor de massa een volstrekt onbekend begrip en was slechts een bezigheid van heren in het goede doen. De duinen bleven dus gesloten en werden letterlijk dag en nacht bewaakt door koddebeijers, die hier met ijzeren vuist regeerden.

Het moet dan ook een groot voorrecht zijn geweest dat Thijssse zonder problemen de Bloemendaalse duinen in kon gaan. Meestal startte hij zijn wandelingen ter hoogte van de huidige Erebegraafplaats aan de Zeeweg.

Terwijl Thijssse melding maakte van een dozijn nachtzwaluwen aan de binnenduynrand bij Bloc-

Dr. Jac. P. Thijssse (geheel links) tijdens een van zijn vele tochten door de duinen. De andere heer op de voorste rij is Adolphe (Ad) Burdet, vriend van Thijssse en gerenommeerd vogelfotograaf (foto: Ad Burdet).

De rust in het duin was volgens Thijssse te danken aan de "jachtminnende eigenaars". Eén van die eigenaars was de heer Burdet (geheel rechtsboven), hier op jacht in de Bloemendaalse duinen (foto: Ad Burdet).

Thijssse weet het verdwijnen van de griel uit de duinen aan de toenemende onrust. Deze griel werd op 2 mei 1908 gefotografeerd in de Bloemendaalse duinen (foto: Ad Burdet).

mendaal en het wel en wee van de talloze wulpen beschreef, liet zijn vriend Adolphe Burdet de koddebeijer Bakker anderhalve week lang zes kilometer naar een broedende wulp lopen. En dat enkele malen per dag! Het dier zat in de Houtglop in de Kennemerduinen. Bakker moest onmiddellijk rapporteren of de wulp al pullen had, want Burdet moest dit op de gevoelige plaat zetten voor een artikel van Thijssse. En zo werd Nederland langzaam maar zeker vertrouwd geraakt met een praatje en plaatje over de rijkdom in dat voor velen onbekend terrein aan de kust.

Wie leest over de rijkdom die Thijssse aantrof in de Bloemendaalse duinen, likt zijn vingers af. Ofschoon de grondwaterwinning ook al in Thijssse's tijd haar tol had geëist, zag hij nog vele honderden parnassia's en rondbladig wintergroen bijeen staan in de vochtige valleien in de buitenduinen. En vooral niet te vergeten het honskruid, de grote muggenorchis en sturmia, omringd door honderden moeraswespenorchissen. Op de duintoppen achter Duin en Daal (het huidige Kopje van Bloemendaal) zag hij en-

kele honderden herminiums, terwijl we nu al heel blij zijn als we een enkel plantje aantreffen. En in het voorjaar zag hij in de Kennemerduinen nog de velduil broeden en trof in het Spinnepokkevlak een kolonie met enige honderden paren visdiefjes. En in het Heiligland, de Tobbe en de helling boven het Groot Konijnenbos broedde volgens Thijssse jarenlang de griel. De oorzaak van de achteruitgang van de griel, maar ook van de steeds zeldzaam wordende nachtzwaluw weet Thijssse aan de toenemende onrust in de duinen. Wat die onrust danwel precies geweest is, blijft onduidelijk, want de duinen waren verboden terrein. Voor de binnenduinzooom daarentegen, waar ooit ook veel nachtzwaluwen broedden, zal ongetwijfeld de uitbreiding van het stedelijk gebied een rol gespeeld hebben. Wie de veranderingen op kaarten ziet van de omgeving van Haarlem tussen grofweg 1895 en 1995, zal zich niet verbazen dat de nog altijd oprukkende verstedelijking een sterk negatieve invloed heeft gehad op de natuur.

Maar ook Thijssse zag reeds in zijn tijd tal van negatieve ontwikkelingen. In 1931 merkt hij op in *De Levende Natuur*: "Wij hebben hier in het Kennemer duin zo'n heerlijke rijke vallei in dertig jaar tijds zien veranderen in een kruipwilgenhondstong-vlakte en zelfs volstrekt 'ondeskundigen' betreuren nog iedere dag deze 'verandering'". Hoewel Thijssse geen reden geeft voor deze verandering, zal dit ongetwijfeld te maken hebben gehad met de ondiepe grondwaterwinning waar hij sterk tegen gekant was. Wat Thijssse betreft mocht het duingebied bij Bloemendaal wel worden opengesteld, maar dan voor een gezelschap van ten hoogste 15 personen onder de verantwoordelijkheid van een leider. Hij was sterk tegen massaal wandelen in natuureservaten dat de rust in de duinen zouden verstoren. Een rust die volgens Thijssse te danken was aan het beheer van de "jachtminnende eigenaars".

Eén nationaal park

Thijssse was één van de eerste pleitbezorgers voor bescherming van de Nederlandse duinen. Hij pleitte in 1943 in zijn boekje *Onze duinen* voor een aaneengesloten nationaal park van Cadzand tot Den Helder. Nog geen tien jaar later ging in 1950 een deel van die wens in vervulling met de opening van het Nationale Park de Kennemerduinen in Bloemendaal. De duinen waar Thijssse zovaak had gestruind, werd opgesteld voor publiek en al snel verschenen tal van voorzieningen zoals speelvelden en kampeerterreinen. De invulling van dit nationale park week in toenemende mate af van het ideaal van Thijssse. Niettemin had hij oog voor de noden van de rekreërende medemens en stelde voor om ten zuiden van de Zeeweg bij Bloemendaal een Duinpark aan te leggen en de westkant richting Zandvoort als recreatiegebied te bestemmen. Uiteindelijk kwam er een forse ontwikkeling van het toerisme aan de zeezijde tussen Bloemendaal aan Zee en Zandvoort, het Duinpark werd gerealiseerd (thans heet dit park de Bokkendoorns met daarin het gelijklopend restaurant), maar was van een beperkte toegang tot het natuurgebied geen sprake. Tot midden jaren zeventig bleek in het Nationale Park de Kennemerduinen bijna alles mogelijk op recreatief

Thijssse klaagde reeds over de verdroging door de grondwaterwinning. Op de foto het centrale gedeelte van de Bloemendaalse duinen (Klein-Doornen), waar de grondwaterstand het sterkst gedaald is (foto: Ruud Prins).

gebied. Dit ging ten koste van grote delen van het kwetsbare landschap en recreatiegevoelige vogelsoorten, zoals de wulp. Inmiddels is sinds 1975 een landelijk nationaal parkenbeleid op gang gekomen, wat geresulteerd heeft in de aanwijzing van de duinen tussen IJmuiden en Bloemendaal tot nationaal park (dus inclusief het huidige Nationale Park de Kennemerduinen). Helaas lijkt het nationale parken beleid voornamelijk ingegeven om tal van recreatieve ambities van betrokken gemeenten de ruimte te geven ten koste van de aanwezige natuur (zie DUIN 94:2). De aanwijzing tot nationaal park op 27 september 1995 van de duinen waar Thijssse zo zijn hart aan had verpaid, is daarom helaas geen mijlpaal in dit Thijssse-jaar.

Doodzonden in de duinen

In 1941 schreef Thijssse een nota over de duinen van Bloemendaal, waarin hij zes "grote zonden" opnoemde. Opvallend is zijn akuele visie, dat hem tot een duinbehouder-avant-la-lettre maakt. Zijn mening over het konijn daarentegen heeft vijftig jaar na dato wel aan kracht verloren: "Eigenlijk is het onnoodig hier uit te weiden over de schade, door het konijn veroorzaakt. Meestal legt men den nadruk op de grave-

rij door de oude zoowel als door de piepjonge beesten. Doch de vreterij is oneindig veel schadelijker. Tegenwoordig mag men wel zeggen, dat wat er thans in de duinen nog groeit, daar staat bij de gratie van het konijn".

Thijssse pleitte voor uitroeiing van het konijn. Omstreeks 1910 stond volgens Thijssse een orchidee, het hondskruid, nog volop in de duinen van Bloemendaal, maar zou die door konijnenvraat geheel verdwenen zijn, evenals de toch al schaarse bokkenorchis.

Hoe anders denken we ruim vijftig jaar later, nu we blij zijn als er weer ergens een duintop stuift en de konijnen in het voetspoor van de grote grazers terugkeren op de jarenlang vergraste en veruigde duinweidjes.

Een andere zonde die Thijssse veel verdriet deed was de grondwaterwinning in de Bloemendaalse duinen. Thijssse betreunde vooral het feit dat men niet direct het diepe grondwater is gaan winnen, waardoor in enkele jaren veel valleien zijn opgedroogd. Als alternatief pleitte Thijssse voor irrigatie, waarvoor reeds plannen bestonden voor de Haagse Waterleidingduinen. Het kon Thijssse niet worden aangerekend dat de gevolgen van irrigatie, later oppervlakte-infiltratie genoemd, wel eens minder heilzaam bleken voor de duinen dan hij zich had voorgesteld. Afzanderijen vond Thijssse volstrekt ontoelaatbaar, evenals verdere bebossing van de duinen met Oosterijkse- en Corsicaanse den. Thijssse stelde voor om zeer intensief te dunnen en mooie duinrichels en toppen vrij te maken, waardoor de natuurlijke begroeiing weer een kans kon krijgen.

Thijssse sluit af met een pleidooi tegen ontginning van duinen, de aanleg van recreatieoorden en de aanleg van sportterreinen of vliegvelden. Hij zegt: "Wij hebben hierbij rekening te houden met Zandvoort en IJmuiden, maar ook met den nieuwen tijd en met soberder, zuiverder levensopvattingen. Dus: geen autorenbaan in Zandvoort, geen strandboulevard van Noordwijk naar IJmuiden".

Een boulevard zal wel nooit werkelijkheid worden, maar helaas werd in dit Thijssse-jaar de autorenbaan een definitief gegeven in de duinen van Zuid-Kennemerland.

Thijssse had het land aan konijnen. Zij vraten alleen maar orchideeën op en lieten bovendien het duin stuiven met hun gegraaf! (foto: Hans Schouten).

